

Με τα φτερά του Έρωτα πάνω στις αύρες της Άνοιξης

Anna Papamanoli-Guest

Αρχαιολόγος-Εθνολόγος
Μέλος της Εν Αθήναις Αρχαιολογικής Εταιρείας

Όταν το φως, παλλόμενο, φέρνει πίσω μέσα από τη γη τα δροσερά βλαστάρια και τα άνθη λικνίζονται πάνω στις ανοιξιάτικες αύρες, η επιθυμία ζωής εκφράζεται, έντονα και χαρούμενα, με γιορτές όπου βασιλεύουν οι ανοιξιάτικες κούνιες.

Έθιμο διεθνές, με τοπικές ιδιαιτερότητες, από την Ινδία και τη Ρωσία στη Γαλλία, από το Ιράν και τη νότια Ασία στη βόρεια Ευρώπη, στα Βαλκάνια και βέβαια στην Ελλάδα.

Σε μικροκόσμους της υπαίθρου, όπως στη Νάξο, που έχουν ακόμα φυσική και χαρούμενη αντιμετώπιση της ζωής, αγόρια και κορίτσια με φωνές και με τραγούδια, με επιθυμίες και αντιζηλιές ξεκινούν για το δέντρο, το μοναδικό όπου θα δέσουν το σκοινί και θα αρχίσει η γιορτή.

Καθισμένα στην κούνια αιωρούνται τα κορίτσια, τη σπρωξιά και την ορμή δίνουν τα αγόρια, καθένας στη διαλεχτή του ή και σ' αυτήν του φίλου του – όπου τα πράγματα παίρνουν άλλες διαστάσεις, μια που η στιγμή προσφέρεται για να εκφραστούν συναισθήματα (εικ. 1). Στη Νάξο, το έθιμο λαμβάνει χώρα την Πρωτομαγιά, ενώ στα περισσότερα μέρη, όπως π.χ. στην Ίο, ακολουθεί τις γιορτές της Ανά-

2. Τα κορίτσια σήμερα συχνά φορούν παντελόνια (φωτ. Anna Papamanoli-Guest).

1. Τα αγόρια δίνουν τη σπρωξιά, καθένας στη διαλεχτή του (φωτ. Anna Papamanoli-Guest).

στασης. Εκείνες τις μέρες λάμβανε χώρα και παλαιότερα, όπως αναφέρουν οι μελετητές.¹ Άλλοτε όμως, πάνω στις αύρες της Άνοιξης ανέμιζαν οι φούστες των κοριτσιών, όπως συνταρακτικά περιγράφει το έθιμο –προσωπικό του βίωμα– ο Χ. Μπουλιώτης.² Στις μέρες μας τα κορίτσια φορούν συχνά παντελόνια (εικ. 2). Σημεία των καιρών.

Άλλοτε τις κούνιες συνόδευαν ρυθμικά δίστιχα, όπως στη Βιζύη: *κουνήσετε τις όμορφες, κουνήσετε τις άσπρες / κουνήσετε τις λεμονιές, που 'ναι ανθούς γεμάτες*, ή στη Μύρινα της Λέσβου, στη δεκαετία του '50: *Μηλίτσα που είσαι στο γκρεμό τα μήλα φορτωμένη / τα μήλα σου λιμπίζομαι μα το γκρεμό φοβάμαι...*³

Με ρυθμικό τελετουργικό άσμα, αποκαλούμενο «αλήτις», συνοδευόταν στην αρχαία Αθήνα το ίδιο έθιμο, που είναι γνωστό με το

όνομα «αιώρα» και είναι ευρέως μελετημένο.⁴

Τελούνταν στις Χόες, τη δεύτερη μέρα των Ανθεστηρίων – τις ανοιξιάτικες γιορτές προς τιμήν του Διονύσου. Οι συχνές απεικονίσεις της αιώρας σε μελανόμορφα και ερυθρόμορφα αγγεία είναι ενδεικτικές της κεντρικής και σημαντικής θέσης που κατείχε το έθιμο στις αθηναϊκές διονυσιακές εορτές (εικ. 3).

Ένας μύθος, ως συνήθως, εξηγεί και δικαιολογεί την τελετουργία της αιώρας: η απελπισία της Ηριγόνης. Όταν βρήκε σκοτωμένο από μεθυσμένους βοσκούς τον πατέρα της, τον βασιλιά Ικάριο, που είχε πρώτος υποδεχθεί τον Διόνυσο στην Αθήνα, κρεμάστηκε, αιωρούμενη σε ένα δέντρο. Ωραία και συγκινητική εξήγηση, πόσο μάλλον που, όπως κι αν έχει, η κίνηση είναι ζωή.

Χίλια χρόνια πριν από τα αθηναϊκά Ανθεστήρια, το ειδώλιο που βρέθηκε στον κρητο-μυκηναϊκό τάφο της Αγίας Τριάδας, χρονολογημένο στον 15ο αιώνα π.Χ., μας φέρνει το ίδιο μήνυμα (εικ. 4).

3. Σκηνή από τα Ανθεστήρια σε ερυθρόμορφο αγγείο. 5ος αι. π.Χ. Αρχαιολογικό Μουσείο Αθηνών, Συλλογή Σερπιέρη.

Βάσει αρχαιολογικών δεδομένων δεν είναι δυνατόν να προσδιορίσουμε αν το ειδώλιο απεικονίζει θνητή ή θεότητα. Είναι όμως σαφές ότι το θηλυκό ον που αιωρείται ανάμεσα σε δύο πεσσούς, που στην κορυφή του καθενός επικάθονται πουλιά, έχει χαρακτηριστήρα συνδεδεμένο με τελετουργίες της Άνοιξης, ανάλογες και σχετικές με αυτές των κρητικών και των μυκηναϊκών τοιχογραφιών.

Από τον κρητο-μυκηναϊκό κόσμο στις αυλές της Μύρινας, από τη *Ma-*

habharata –το ινδικό έπος– στα χωριά της Ινδίας, από τα Ανθεστήρια στο δέντρο της Νάξου πάνω στις αύρες της Άνοιξης με τα φτερά του Έρωτα, ο δρόμος της ανίκητης ζωής μένει ανοιχτός...

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ

¹ Γ. Μέγας, *Ελληνικές γιορτές*, εκδ. Οδυσσέας, Αθήνα 1988, σ. 183· Δ. Λουκάτος, *Πασχαλινά και της Άνοιξης*, εκδ. Φιλippότη, 1988, σ. 138.

² Χ. Μπουλώτης, «Στις αναστάσιμες αιώρες του Απρίλη», *Η Καθημερινή*, *Επτά Ημέρες*, Αφιέρωμα Απρίλιος, 1.4.2001, σ. 35.

³ Μέγας, *ό.π.* Μπουλώτης, *ό.π.*

⁴ Γ. Σπυριδάκης, *Επετηρίς Κέντρου Λαογραφίας* 22 (1969-1972), σ. 113-134.

4. Κρητο-μυκηναϊκό πήλινο ομοίωμα αιώρας από τάφο κοντά στην έπαυλη της Αγίας Τριάδας. 15ος αι. π.Χ. Αρχαιολογικό Μουσείο Ηρακλείου.

With the Wings of Eros on the Breezes of the Spring Anna Papamanoli-Guest

When newly born flowers perfume the air the young people of the Greek countryside perform one of the liveliest, diachronic and widespread customs: the cradle. It is known to exist from France and the Balkans, to ancient and modern India and all over Greece. In Naxos groups of young men attach a rope on a tree large, strong and tender like a nymph. There the boys give the pulse, the girls swing through the air up to the leaves. Traditional love poems suggest the essence of the custom. A similar festivity is known to have taken place in the day of the Choes during the Athenian Dionysiac cult, the Anthesteria. Other archaeological data –such as the Mycenaean idol, fig. 5- indicate that similar cults were performed in creto-mycenaean times, apparently for the same reasons – a prayer addressed through movement and rhythm to the invisible forces of life.

A. P.-G.